

KIRSAL KADINLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI VE GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLERİ (TRA1 BÖLGESİ ÖRNEĞİ)*

Tuğba Erem KAYA¹, Tecer ATSAN²

Özet

Bu çalışma, kırsal kadınların sosyo-ekonomik durumları ve geleceğe yönelik beklentileri incelenmiştir. Çalışmada materyal olarak, Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerine ait 15 ilçedeki 60 köyde faaliyette bulunan kırsal kadınlarla yapılan toplam 158 adet anket verileri kullanılmıştır. Araştırma alanında görüşülen kadınlardan okuma yazma bilmeyenlerin oranı %41.8'dir. İncelenen ailelerde çekirdek aile tipi egemen (%80,7) olup, ilk evlilik yaşı 16-18 yaşları arasında yoğunlaşmaktadır. Kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı ise 3.7'dir. Araştırma alanında bir kadın günde ortalama olarak 12.7 saat çalışmaktadır ve kadınların %9.5'inin herhangi bir sosyal güvenliği de bulunmamaktadır. Ekonomik yetersizlik, köy toplum yapısından kaynaklanan sorunlara rağmen, kadınlar gelecekte umutludur. Kadınların yaşadıkları bu sorunları tek başlarına çözmeleri mümkün olmadığı için kamu ve özel kurumlar aracılığıyla geniş kapsamlı kalkınma projeleri yapılmalı, kırsal alanda gelişme sağlanabilmesi için öncelikle eğitim faaliyetlerine önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kadın, kırsal kalkınma, sosyo-ekonomik yapı

Rural Women's Socio-Economic Status and Future Expectations (The Case of TRA1 Region)

Abstract

In this study, rural women's socio-economic conditions and future expectations were examined. In the study material, Erzurum, Erzincan and Bayburt provinces with 15 rural women in the county a total of 158 units operating in 60 villages in the survey data are used. Research in the field of women interviewed 41.8% illiteracy rate is. Type the ruling families, nuclear families surveyed (80.7%), and concentrated in the first marriage age between the ages of 16-18. The average number of children per woman is 3.7, is. On average 12.7 hours a day working in the field of research, a woman, and women 9.5%, social security, is there any scroll. Economic failure, despite the problems caused by the structure of village society, women are hopeful of the future. Is not possible to solve these problems alone, women in public and private institutions should be done through the comprehensive development projects, primarily for improvements in rural areas should be given to training activities.

Key Words: Rural women, rural development, socio-economic structure

1.GİRİŞ

Kırsal kadınlar, tüm dünyada sosyo-ekonomik sürekliliğin anahtarı ve kalkınma süreçlerinin hayati ve olmazsa olmaz unsurlarıdır. Gelişmekte olan birçok ülkede tarımsal işgücünü belkemiğini oluşturmada, Gayri Safı Milli Hâsılanın %35-45'ini, gelişen dünyanın gıda ihtiyacının %50'den fazlasını üretmektedir (Anonim, 2006).

Kırsal kesimde mevcut işgücünün büyük çoğunluğunu oluşturan kadınların tarımsal faaliyete katılımı, erkeklerin yanında ek işgücü gibi değerlendirilmekte ve kadınların ev işlerinin bir uzantısı olarak düşünülmektedir. Aslında kırsal kadınlar; aile işgücü, ücretli tarım işçisi ve işletme yöneticisi olarak tarıma katıldıkları gibi, tarım dışı faaliyetlerle de aileye ekonomik katkıda bulunmaktadırlar. Kırsal kadınların yönetici olarak tarımsal faaliyetlere katılımı eşlerinin ölümüyle veya çalışmak için köy dışına çıkmalarıyla gerçekleşmektedir. Kısaca kırsal kadınlar toplam istihdam içinde önemli bir yer almalarına rağmen hak ettikleri karşılığı alamamaktadırlar (Kantar, 1996).

Özellikle son yıllarda erkek nüfusun tarım dışı

alanlara yönelmesi, tarımda kadının işlevini artırmıştır. 2006 yılı verilerine göre. Türkiye'de iktisadi faaliyet kollarına göre çalışan kadınların %48.5'i, erkeklerin ise %19.8'i tarım sektöründe çalışmaktadır (TÜİK, 2006). Türkiye'de işgücüne katılma oranı %49.1 olup bu oran erkeklerde %71.1, kadınlarda %27.9'dur. Kırsal alanda ise toplam işgücüne katılma oranı %54.2 olup, bu oran erkeklerde %72.0, kadınlarda ise %28.0'dır. Kırsal alanda kadının işgücüne katılma oranı ülke geneline kıyasla daha yüksektir (Kantar, 2011).

Kadın çiftçilere; daha verimli tarımsal üretim için bilgi, yöntem ve araç sağlamak, kaynakları daha etkin yönetebilmek ve kullanabilmek için teknolojileri öğretmek ve uygulamak gerekmektedir. Kırsal alan kadınlarına yönelik eğitim ve yayım çalışmaları, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (TEDGEM) bünyesinde yer alan Kadın Çiftçiler Dairesi Başkanlığı tarafından 81 ilde yürütülmektedir (Anonim, 2008).

Türkiye'de kadınlarla ilgili çalışmaların tarihi eskiye dayanmaktadır. Ancak bu konuda yapılmış çalışmalar istenilen düzeyde değildir. Özellikle kentli kadınları ele alan çalışmaların sayısı artarken aynı şeyi

*Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Destekleme Fonu tarafından desteklenen doktora tezinden çıkarılmıştır.

¹ Dr. Tuğba EREM KAYA, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 25050, ERZURUM.

² Doç. Dr. Tecer ATSAN, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 25240, ERZURUM.

kırsal kesim için söylemek zordur. Mevcut çalışmalar ise, kırsal kadınları, eğitim, işgücü, kırsal kalkınma süreçleri ve projeleri gibi özel konularda inceleyen çalışmalardır. Bu nedenle kadınların, kırsal alandaki sosyo-ekonomik statüleri ve geleceğe yönelik beklentileri konusunda yeterli bilgi yoktur.

Bu çalışmanın temel amacı tarımsal ve tarım dışı üretim faaliyetlerine katılan, bunun yanında ev işlerini yürüten, annelik görevini yerine getiren kırsal kadınların, toplumsal yaşamdaki sosyal ve ekonomik durumlarını ve gelecekle ilgili beklentilerini ortaya koymak ve sorunlarını saptamaktır. Bu çalışmanın sonucunda elde edilecek kazanç ise genel ve kırsal kadına yönelik tarım politikaları belirlenirken yeni fikirler yürütmek, mevcut sorunların çözülmesi için katkıda bulunabilmektir.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini. TRA1 bölgesinde bulunan Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerine bağlı toplam 15 ilçeye ait 60 köyde kırsal kadınlarla yapılan 158 anket oluşturmuştur. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerindeki Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, konu ile ilgili yapılmış araştırmalar, çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler araştırmanın diğer veri kaynaklarını oluşturmuştur.

Doğu Anadolu Bölgesi dört adet Düzey II alt bölgesine ayrılmıştır. Bu alt bölgeler içinde TRA1 bölgesi araştırma kapsamına alınmıştır. TRA1 bölgesinde Erzurum, Erzincan ve Bayburt olmak üzere üç il bulunmaktadır.

Her bir ilde ait ilçelerin seçiminde il tarım master planlarında yer alan her ilde ait alt agro-ekolojik bölgeler dikkate alınmıştır. Erzurum İli için her bir agro-ekolojik bölgeden alt bölgeyi yansıtabilecek iki ilçe, Erzincan İli için bir ilçe seçilmiştir. Bu ilçelerin seçiminde her işletmede bir kadınla anket yapılacağı için tarımsal işletme sayısının yoğunluğu dikkate alınmıştır. Bayburt ili agro-ekolojik alt bölgelere ayrılmadığı için üç ilçesi de (Merkez, Aydıntepe ve Demirözü) araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma alanını oluşturan ilçelerdeki ilçe tarım müdürlüklerinde bulunan teknik personelin görüşleri alınarak ilçelerin tarımsal işletme sayısı yoğunluğunu yansıtacak, ulaşım bakımından sorun teşkil etmeyecek her ilçeye ait dört köy tespit edilmiştir.

TRA1 bölgesinde bulunan il ve ilçelere ait köylerdeki işletme sayıları İl Tarım Müdürlüklerinden

alınmıştır. Elde edilen verilere göre, anket çalışması yapılacak işletme sayısı Oransal Örnekleme Yöntemi ile tespit edilmiştir. Sonlu bir popülasyon için belli bir özelliği taşıyanların bilinen veya tahmin edilen oranına göre örnek hacmi aşağıdaki formüldeki gibidir (Newbold, 1995; Miran, 2003).

$$n = \frac{N * p * (1 - p)}{(N - 1) * \sigma_p^2 + p * (1 - p)}$$

Formülde;

n : Örnek büyüklüğü.

N : Popülasyondaki işletme sayısı.

σ_p^2 : Oranın varyansı.

r : Ortalamadan sapma (%10)

p : İşletme sayısının popülasyondaki oranını göstermektedir.

$$\sigma_p^2 = \frac{0.1}{2.576} = 0.0388$$

$$n = \frac{1607 * 0.5 * 0.5}{1606 * (0.0388) + 0.5 * 0.5} = \frac{401.75}{2.668} = 151$$

Çiftçi kadınlarla yapılan anket sayısı 151 olarak hesaplanmıştır.

Anket sayısının illere göre % dağılımı yapıldığında;

Erzurum ili için anket sayısı. 90

Erzincan ili için anket sayısı. 46

Bayburt ili için anket sayısı. 15 olarak belirlenmiştir.

Anketlerin bir bölümünün gerçekleri yansıtmayacağı ve popülasyonu temsil etmeyeceği düşünülerek anket sayısı %5 artırılmıştır.

Erzurum'da yapılan anket sayısı. 90+(90*0.05)=94

Erzincan'da yapılan anket sayısı. 46+(46*0.05)=48

Bayburt'ta yapılan anket sayısı ise. 15+(15*0.05)= 16 olarak tespit edilmiştir.

Araştırma sahasında 2010 yılına ait veriler bizzat araştırmacı tarafından, anket yapılmak suretiyle toplanmıştır. Kırsal kadınlar ile yapılan anketlerden elde edilen veriler kontrol edildikten sonra gerekli değerlendirmeleri ve hesapları yapabilmek amacıyla LIMDEP paket programına aktarılmış ve sonuçlar "cross-tabbing" yöntemiyle tablolar haline getirilmiştir.

Çizelge 1. Araştırma kapsamına dahil edilen ilçeler ve agro-ekolojik bölgelere göre dağılımı

İller	Agro-Ekolojik Alt Bölgeler			
	I. Alt bölge	II. Alt Bölge	III. Alt Bölge	IV. Alt Bölge
Erzurum	İspir	Horasan	Pasinler	Karayazı
	Oltu	Şenkaya	Köprüköy	Tekman
Erzincan	Kemaliye	Merkez	Tercan	Refahiye

3.ARAŞTIRMABULGULARI

3.1. Kırsal Kadınların Özellikleri

Araştırma kapsamında ele alınan 158 kırsal kadının özelliklerini belirlemek amacıyla yaş, eğitim düzeyi, aile büyüklüğü vb.kriterlerle birlikte, ailelerin gelir durumları, sosyal güvencelerine göre dağılımı ile ilgili olarak elde edilen bulgular bu bölümde incelenmiştir.

Ankete katılan kadınların yarısına yakını (%46.8) 4-6 kişilik aileye, %31.0'nun 1-3 kişilik bir aileye ve %17.7'sinin ise 7-9 kişilik bir aileye sahip olduğu görülmektedir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında da benzer bir durumun olduğu görülmektedir (Çizelge 2).

Aileler; sosyal, ekonomik, psikolojik veya geleneksel nedenlerden ötürü çeşitli biçimlerde oluşur. Çekirdek aile, karı koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aile türüdür. Çekirdek ailenin kendi varlığı dışındaki birey ve bireyler veya diğer bir çekirdek aile ile birleşmesinden ortaya çıkan aile türü ise geniş aile şeklinde adlandırılır (Yıldırak, 1992).

Araştırma bölgesinde çekirdek aile tipinin daha yaygın (%64.6) olduğu, geniş aile tipinin ise %35.4'lük bir paya sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 3). Türkiye genelinde çekirdek aile tipi %80,7 iken geniş aile tipinin %19,3 olduğu belirlenmiştir (TÜİK, 2006).

Çizelge 4'te kadınların yaş gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Çizelgeden görüldüğü gibi kadınların yaklaşık %24.0'ının 35-44 yaş grubunda olduğu, bunu sırasıyla %19.0 ile 45-54 ve yine %19.0 ile 55-64 yaş grubunun izlediği görülmektedir. İllere göre dağılımına bakıldığında Erzincan ilinde %20,8'lik bir pay ile en fazla 45-54 ile 65 yaş üzeri kadınların bulunduğu, Erzurum ilinde ise yaklaşık %27,7'lik bir payla en fazla 35-44 yaş grubundaki kadınların yer aldığı görülmektedir.

Kadınların yaşları itibariyle incelenmesi yaş ile diğer nitelikler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir (Yıldırak vd., 2003). Yaş arttıkça kadının üretim faaliyetlerindeki işgücü etkinliği azalmakla birlikte, kararlara katılma sürecindeki ağırlığı artmaktadır (Hoşgör, 1995; Morris, 1999).

Ankete katılan kadınların eğitim durumları incelendiğinde, %44.9'unun ilkökul mezunu ve %41.8'inin ise okur-yazar olmadığı görülmektedir (Çizelge 5). Ortaokul mezunları %6.3 ve lise mezunlarının oranı ise %3.8'dir. Buna karşılık okur-yazar olanların oranı ise %3.2'dir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise, okur-yazar olmayan ve okur-yazar olanların oranı Bayburt ilinde diğer illere göre daha azdır. Ortaokul (%8,3) ve lise (%6,3) mezunu olanların oranı Erzincan ilinde diğer illere göre daha fazladır. Üç ilde de üniversite mezunu

Çizelge 2. Ankete katılan kadınların fert sayısına göre dağılımı

Fert sayısı	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-3	24	25.5	20	41.7	5	31.3	49	31.0
4-6	47	50.0	21	43.7	6	37.5	74	46.8
7-9	19	20.2	5	10.4	4	25.0	28	17.7
10-12	3	3.2	2	4.2	1	6.2	6	3.8
13 >	1	1.1	0	0.0	0	0.0	1	0.7
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 3. Ankete katılan kadınların aile biçimlerine göre dağılımı

Aile Biçimi	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Çekirdek	61	64.9	31	64.6	10	62.5	102	64.6
Geniş	33	35.1	17	35.4	6	37.5	56	35.4
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 4. Ankete katılan kadınların yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş grb	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
< 24	10	10.6	2	4.2	2	12.6	14	8.9
25-34	16	17.0	8	16.6	3	18.7	27	17.1
35-44	26	27.7	9	18.8	3	18.7	38	24.0
45-54	17	18.1	10	20.8	3	18.7	30	19.0
55-64	19	20.2	9	18.8	2	12.6	30	19.0
65 >	6	6.4	10	20.8	3	18.7	19	12.0
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

kadına rastlanmamıştır.

Anket yapılan kadınların %45.6'sının 16-18 yaşlarında evlendikleri görülmekte, bunu %30.4 ile 19-21 yaş grubu, %15.2 ile de 13-15 yaş grubu takip etmektedir (Çizelge 6). Türkiye'de ise kadınların %6.2'sinin 14 yaşından küçük, %27.8'inin 15-17 yaş grubu, %23.1'inin 18-19 yaş grubu, %18.7'sinin 20-21 yaş grubu, %11.4'ünün 22-23 yaş grubu, %6.4'ünün 24-25 yaş grubu ve %6.4'ünün ise 26 yaş üstü evlendiği belirlenmiştir (Tezcan ve Coşkun 2004). Araştırma bölgesinde kadınların sahip oldukları en fazla çocuk sayısı 13 olup, bir aileye ortalama 3.7 çocuk düşmektedir.

Görüşme yapılan ailelerin yaklaşık yarısının (%50.6) 500-699 TL arasında aylık gelire sahip oldukları görülürken 700-899 TL arasında aylık gelire sahip olan ailelerin oranı %15.9 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 7). 1500 TL'nin üzerinde aylık gelire sahip olan ailelerin oranı ise %6.3 ile düşük bir paya sahip olduğu görülmektedir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise 500-699 TL arasında aylık gelire sahip olan ailelerin oranı Erzincan ilinde %47,9, Erzurum ilinde %45,7, Bayburt ilinde ise bu oran %33,4 olarak belirlenmiştir. Bilindiği gibi çiftçi geliri ile yeniliklerin benimsenmesi arasında doğru orantı vardır. Tarımsal yeniliklerin işletmede benimsenip uygulanması belirli harcamaları gerektirdiğinden gelir

düzei düşük çiftçilerin yenilikleri benimseyip uygulaması kısıtlı olmaktadır. Böylece tarımsal yenilikler sadece yeterli ekonomik güce sahip çiftçiler arasında yayılmaktadır (Aydın 1992). Gelir seviyesinin yüksekliği, tarımsal yayım faaliyetlerine olan ilgi ve isteği de arttırmaktadır (Yavuz vd., 2005).

Çalışmaya katılan ailelerin %9.5'inin herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmadığı görülmektedir. Görüşme yapılan ailelerin geneline bakıldığında ise %33.6 ile en fazla SSK'lı çiftçilerin bulunduğu bunu sırasıyla %29.7 ile yeşil kart, %19.6 ile BAĞ-KUR ve %7.6 ile emekli sandığı ve diğer sosyal güvence durumuna sahip olan ailelerin izlediği görülmektedir.

Kadınların %37.3'ünün ayda bir kez, %32.9'unun daha az ve %29.8'inin ise haftada bir veya daha fazla ilçe merkezine gittikleri görülmektedir. İl gruplarına göre dağılıma bakıldığında ise ilçe merkezine haftada bir veya daha fazla giden kadınların (%43,7) en fazla Bayburt ilinde olduğu en az ise (%22,3) Erzurum ilinde olduğu görülmektedir (Çizelge 9). Köylülerin köy dışına çıkış sıklığı ile kırsal kesimin gelişmesi arasında olumlu bir bağlantı vardır. İlçe merkeziyle ilişki yeni tekniklerin yayılıp benimsenmesi, büyük şehirlerle ilişki ise toplumsal gelişme hızını arttırmaktadır (Erem Kaya, 2011).

Çizelge 5. Ankete katılan kadınların eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim durumu	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Okur-yazar değil	39	41.5	21	43.7	6	37.5	66	41.8
Okur-yazar	2	2.1	3	6.3	0	0.0	5	3.2
İlkokul	46	48.9	17	35.4	8	50.0	71	44.9
Ortaokul	4	4.3	4	8.3	2	12.5	10	6.3
Lise	3	3.2	3	6.3	0	0.0	6	3.8
Üniversite	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 6. Ankete katılan kadınların ilk evlilik yaşlarına göre dağılımı

Evlilik yaş grb.	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
13-15	10	10.7	12	25.0	2	12.5	24	15.2
16-18	43	45.7	22	45.8	7	43.8	72	45.6
19-21	33	35.1	9	18.7	6	37.5	48	30.4
22-24	3	3.2	2	4.2	0	0.0	5	3.2
25 >	5	5.3	3	6.3	1	6.2	9	5.6
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 7 Görüşme yapılan ailelerin gelir durumlarına göre dağılımı

Gelir durumu (TL/Ay)	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
300 - 499	16	17.0	9	18.8	0	29.4	25	15.8
500 - 699	43	45.7	23	47.9	14	33.4	80	50.6
700- 899	16	17.0	7	14.6	2	25.5	25	15.9
900 - 1 499	11	11.7	7	14.6	0	3.9	18	11.4
1 500 <	8	8.6	2	4.1	0	7.8	10	6.3
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

3.2. Tarım işletmelerinin özellikleri

Araştırmanın bu kısmında, incelenen ailelerin ekonomik faaliyetleri değerlendirildiği için aile yerine işletme sözcüğü kullanılmıştır. Araştırma alanında incelenmiş olan toplam 158 ailenin 139'unda bitkisel üretim faaliyetlerine katılım olup, 19 tanesinde bitkisel üretim faaliyetine rastlanılmamıştır.

Türkiye'de Çiftçi Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, 2007 yılı itibarıyla kayıt altında gözüken tarım arazisi büyüklüğü 167 milyon da olup, işletme sayısı yaklaşık 2.6 milyon adettir. Türkiye'de işletme başına düşen tarım alanı ortalama 60 dekadır (Parlak, 2010). Çizelge 10'da da görüldüğü gibi çalışmanın yapıldığı illerde işletmelerin yaklaşık %79.8'i Türkiye ortalamasının altında bir arazi genişliğine sahiptir. İşletmelerin arazi genişliği arttıkça üretim ve verimliliği arttırmak için teknolojik gelişmelere daha fazla ilgi göstermektedir ve yakından takip etmektedirler (Yavuz ve Atsan, 2003). Görüşülen ailelerin çoğunluğu mülk (%63.3) ve kira olarak (%30.9) arazi işlemekte olup ortağa arazi işleme çok yaygın değildir.

İncelenen işletmelerin %80.4'ünde (127 adet) hayvansal üretim faaliyetlerine yer verilmektedir. 31 işletmede hayvansal üretim faaliyetine rastlanılmamıştır.

Çalışmanın yapıldığı bölgedeki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun (%87.4) sadece büyükbaş

hayvancılık yapan işletmelerden, oldukça az bir kısmının (%3.9) ise sadece küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerden oluştuğu görülmektedir. Hem büyükbaş hem de küçükbaşın her ikisini de bulunduran işletmelerin oranı ise %8.7'dir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında ise, sadece küçükbaş hayvan bulunduran işletmelerin büyük bir kısmı (%6.5) Erzincan ilinde yer alırken, Erzurum ilinde bu oran %3.5'e düşmüş ve Bayburt ilinde ise %0.0 olarak belirlenmiştir. Her iki hayvan tipini de barındıran işletmelerin yine Erzincan ilinde daha yaygın olduğu (%12.9) görülmektedir (Çizelge 11). Bu duruma göre araştırma kapsamında yer alan illerde hayvancılığa yönelik çiftçi eğitimi çalışmaları düzenlenirken etkinliği ve yaygınlığı arttırmak için büyükbaş hayvancılık konusunda yoğunlaşılmasının daha uygun olacağı ifade edilebilir. Koyunculuk yapılan işletmeler ise seçilerek özel eğitim verilebilir.

Çizelge 12 incelendiğinde ankete katılan işletmelerin %22.8'inin büyükbaş hayvanının olmadığı tespit edilmiştir. %31.0'ının 1-5 arası hayvana sahip olduğu, %17.7'sinin 6-9 arası hayvana sahip oldukları görülmektedir. Türkiye ortalamasına göre 10 ve üzeri hayvan varlığına sahip olunan işletmelerin oranı %1.5 olarak belirlenmiştir (Benli 2008). Bu oran çalışmanın yapıldığı bölgede yaklaşık %28.5'e çıkmaktadır. Hayvan sayısı fazla olmasına rağmen büyük bir çoğunluğunun yerli ırklardan

Çizelge 8. Görüşme yapılan ailelerin sosyal güvence durumlarına göre dağılımı

Sosyal güvence	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
SSK	27	28.7	18	37.5	8	50.0	53	33.6
Bağ-Kur	17	18.1	10	20.8	4	25.0	31	19.6
Emekli San.	5	5.3	5	10.4	0	31.4	10	6.3
Yeşil Kart	34	36.2	9	18.8	4	25.0	47	29.7
Yok	10	10.6	5	10.4	0	0.0	15	9.5
Diğer	1	1.1	1	2.1	0	0.0	2	1.3
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 9. Görüşme yapılan kadınların ilçe merkezine gidiş sıklığına göre dağılımı

Gidiş sıklığı	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Haftada bir veya daha fazla	21	22.3	19	39.6	7	43.7	47	29.8
Ayda bir kez	40	42.6	14	29.2	5	31.3	59	37.3
Daha az	33	35.1	15	31.2	4	25.0	52	32.9
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 10. Tarımsal işletmelerin arazi büyüklüğüne göre dağılımı

Arazi varlığı (da)	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
0 – 5	15	17.6	9	22.5	2	14.3	26	18.7
6 – 20	24	28.2	16	40.0	3	21.5	43	30.9
21 – 60	22	25.9	12	30.0	8	57.1	42	30.2
61 – 100	12	14.2	2	5.0	0	0.0	14	10.1
101 – 250	8	9.4	0	0.0	1	7.1	9	6.5
251 <	4	4.7	1	2.5	0	0.0	5	3.6
Toplam	85	100.0	40	100.0	14	100.0	139	100.0

oluştugu görülmüştür. Bu durum yöredeki çiftçilerin daha fazla uğraşarak daha az gelir elde ettikleri anlamına gelmektedir.

İncelenen ailelerin %46.2'sinde tarımla ilgili bir veya birkaç alet ve makine bulunmaktadır (küçük el aletleri hariç). Bunlar genelde traktör, römork, sağım makinesi ve traktörde kullanılacak alet ve makinelerdir. Ailelerin %53.8'inde ise hiçbir alet ve makine varlığına rastlanmamıştır (Çizelge 13). Bu alet ve makineler işletmede büyük çoğunlukla erkekler tarafından kullanılmaktadır. Çok nadir ve zorunlu durumlarda kadınlar da kullanabilmektedir. İller arasında karşılaştırma yapıldığında en fazla alet ve makine varlığına Erzurum (%55.3) ili sahipken, bunu sırasıyla Erzincan (%33.3) ve Bayburt (%31.2) izlemektedir.

3.3. Kadınların üretim faaliyetlerine katılımı

Araştırma alanında görüşme yapılan kadınların üretim faaliyetlerine katılımı; bitkisel, hayvansal ve mevsimlik tarım işçiliği olarak ele alınmıştır. Ayrıca araştırma alanındaki erkeklerin tarımsal faaliyetlere katılımı da, kadınlarla karşılaştırma yapma amacıyla incelenmiştir.

3.3.1. Bitkisel üretim faaliyetlerine katılım

Araştırma alanında bitkisel üretim faaliyetlerine yer veren 139 ailenin %46.0'ında kadınlar bitkisel üretim faaliyetine katılmakta, %54.0'ında ise katılmamaktadır.

Çizelge 14'de görüldüğü gibi kadınların çoğu 3 ile 5 saat arasında çalışırken erkekler daha çok 6 ile 8 saat arasında çalışmaktadırlar.

Bitkisel üretimde kadınların katılmış oldukları faaliyetler arasında, tam belirgin olmasa da bir işbölümünden bahsedilebilir. Genel olarak kadınlar daha çok çapalama, hasat gibi emeğin yoğun olduğu işlerde çalışırken, erkekler daha çok alet-makine kullanılarak yapılan işlerde çalışmaktadırlar.

Kadınların büyük bir kısmı hasat ve çapa işlerinde önemli bir pay almaktadırlar (%60.9). Hasat faaliyetlerine tahıl yetiştiriciliğinde toplama, desteleme ve eve taşıma gibi işler, meyve üretiminde ise ürünlerin toplanması, yabancı otların temizlenmesi gibi işler dâhildir. Genelde sebze üretiminde kadınların çoğu tüm faaliyetleri tek başlarına veya evdeki diğer kadınlarla yapmaktadırlar. Erkeklerin çoğu bitkisel üretim faaliyetinde işlerin tamamına yakınında çalışmaktadır (%84.2). Genelde sebze üretiminde pazarlama faaliyetlerinin tamamı erkeklerle aittir (%14.9). Pazarlama faaliyetlerine katılan kadınlar ise yönetici durumda olan kadınlardır.

3.3.2. Hayvansal üretim faaliyetlerine katılımı

Ailelerin hayvansal üretim faaliyetleri; büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği olarak gruplandırılmıştır. Araştırma alanında hayvansal üretim faaliyetlerine yer veren 127 işletmenin %93.7'sinde kadınlar hayvansal üretim faaliyetine

Çizelge 11. Tarım işletmelerinin bulundurduğu hayvan türüne göre dağılımı

İşletme tipi	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Büyükbaş	77	89.5	25	80.6	9	90.0	111	87.4
Küçükbaş	3	3.5	2	6.5	0	0.0	5	3.9
Karma	6	7.0	4	12.9	1	10.0	11	8.7
Toplam	86	100.0	31	100.0	10	100.0	127	100.0

Çizelge 12. İşletmelerin bulundurduğu büyükbaş hayvan sayısına göre dağılımı

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yok	11	11.7	19	39.6	6	37.5	36	22.8
1-5	32	34.0	15	31.3	2	12.5	49	31.0
6-9	20	21.3	5	10.4	3	18.7	28	17.7
10-19	22	23.5	7	14.5	4	25.0	33	20.9
20-39	7	7.4	2	4.2	1	6.3	10	6.3
40->	2	2.1	0	0.0	0	0.0	2	1.3
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 13. İşletmelerin sahip olduğu alet ve makine varlığına göre dağılımı

Alet ve Makineler	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Yok	42	44.7	32	66.7	11	68.8	85	53.8
Var	52	55.3	16	33.3	5	31.2	73	46.2
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

katılırken, %6.3'ü katılmamaktadır. Çizelge 16'da anket yapılan kadınların hayvansal üretim faaliyetine katılım süreleri verilmiştir. Kadınların çoğu (%62.2) 0 ile 2 saat arasında çalışırken erkeklerin ise yarısı (%50.0) 0 ile 2 saat arasında çalışmaktadırlar.

Hayvansal üretimde de bitkisel üretim faaliyetinde olduğu gibi yine kadın ve erkek arasında bir iş farklılığı vardır. Hayvansal üretimde kadınların büyük bir kısmı (%81.5) sadece sağım faaliyetine katılmaktadırlar. Kadınların %16.0'ı ise sağım, yemleme ve ahır temizliği faaliyetlerine katılmakta ve erkeklerden bir yardım almamaktadırlar. Otlatma sadece erkekler tarafından yapılan bir faaliyettir. Erkeklerin hayvan yetiştiriciliğinde katıldığı temel faaliyetler otlatma ve ahır temizliği olup %92.2'sini kapsamaktadır (Çizelge 17).

İncelenen ailelerde işletme dışı tarımsal faaliyetlere katılım son derece sınırlıdır. Tüm ailelerin sadece %15.8'i (25 adet) mevsimlik tarım işçiliğine katılırken, %84.2'si (133 adet) katılmamaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine katılanların %52.0'ı erkek, %48.0'ı ise kadındır.

3.4. Günlük Yaşamda Kadın

Araştırma alanındaki kadınların bir gün içinde yapmış oldukları faaliyetler, tarımsal işler, el sanatları, ev işi ve çocuk bakımından oluşmaktadır. Kadınların evdeki günlük işleri genel olarak; çamaşır ve bulaşık yıkama, ekmek yapma, yemek hazırlama, ev temizliği, su taşıma, yakacak hazırlama ve çocuk

bakımından oluşmaktadır. Kadınların günlük işleri birbirine benzerlik göstermekte olup ancak alışkanlıklardan dolayı işlerin yoğunluğu değişebilmektedir.

Araştırma alanında kadınlar bütün bir yıl boyunca sürekli olarak hayvansal üretim faaliyetlerinde ve ev işleriyle uğraşmakta, bitkisel üretim faaliyetleri ise genellikle yaz dönemlerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla kadınlar her gün hayvansal üretim ve günlük işlerde 9.4 saat çalışmakta, yaz dönemlerinde bitkisel üretim faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla birlikte, bu değer 10.9 saate çıkmaktadır. El sanatları için kadınlar ortalama olarak 1.8 saatlerini ayırmaktadırlar. Toplam olarak kadınlar günde ortalama 12.7 saat çalışmaktadırlar. Erkeklerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerindeki çalışma süreleri kadınlardan fazla olmasına rağmen, el işi ve ev işlerinin olmamasından dolayı sadece 6.0 saattir (Çizelge 18).

3.5. Kadınların Geleceğe Yönelik Beklentileri

Araştırma alanında kadınların geleceğe yönelik beklentileri üç farklı şekilde ölçülmeye çalışılmıştır. İlk olarak kadının kendi içinde bulunduğu evlilik, eğitim, iş vb. toplumsal ve bireysel özellikte konular için düşünceleri alınmıştır. İkinci olarak kadının işi ve ekonomik durumu ile ilgili yapmak istedikleri ve son olarak da kendi hayatında yapmak istediği değişiklikler incelenmiştir.

Çizelge 14. Bitkisel üretim faaliyetlerine katılım süreleri (saat/gün)

	Kadın						Erkek					
	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%
0-2	2	5.3	2	8.3	1	50.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
3-5	25	65.7	19	79.2	1	50.0	26	34.7	10	37.0	4	33.3
6-8	8	21.1	3	12.5	0	0.0	42	56.0	15	55.6	8	66.7
9+	3	7.9	0	0.0	0	0.0	7	9.3	2	7.4	0	0.0
Toplam	38	100.0	24	100.0	2	100.0	75	100.0	27	100.0	12	100.0

Çizelge 15. Bitkisel üretimde kadınların katıldığı faaliyetler

	Kadın						Erkek					
	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%
Ekim	1	2.6	2	8.3	0	0.0	0	0.0	0.0	0.0	0	0.0
Çapa	15	39.5	8	33.3	2	100.0	0	0.0	1	3.7	0	0.0
Hasat	11	28.9	3	12.6	0	0.0	0	0.0	0.0	0.0	0	0.0
Pazar	3	7.9	2	8.3	0	0.0	11	14.7	6	22.2	0	0.0
Hepsi	8	21.1	9	37.5	0	0.0	64	85.3	20	74.1	12	100.0
Toplam	38	100.0	24	100.0	2	100.0	75	100.0	27	100.0	12	100.0

Çizelge 16. Hayvansal üretim faaliyetlerine katılım süreleri (saat/gün)

	Kadın						Erkek					
	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%
0-2	54	65.1	17	65.4	3	30.0	36	51.4	13	52.0	2	28.6
3-5	26	31.3	9	34.6	6	60.0	31	44.3	9	36.0	5	71.4
6+	3	3.6	0	0.0	1	10.0	3	4.3	3	12.0	0	0.0
Toplam	83	100.0	26	100.0	10	100.0	70	100.0	25	100.0	7	100.0

3.5.1. Kadınların toplumsal ve bireysel beklentileri

Anket yapılan kadınların kendi konularından memnun olup olmama durumları incelenirken, kendilerini, köydeki ve yakın çevredeki kadınlarla kıyaslamaları istenmiştir. Buna göre kadınların %50.6'sı kendi konularından az memnun olduklarını belirtmiştir. Kadınların %32.9'u konularından memnun olduklarını, %10.8'i konularından çok memnun olduklarını ve %5.7'si ise konularından memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınlar genel olarak hayatlarında kötü bir şey olmadığını ancak olumlu bir şey de bulunmadığını belirtmiş ve buna katlanmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Kendi konularından normal derecede ve hiç memnun olmayan kadınlara konularından memnun olmama nedenleri sorulduğunda; kadınların %43.8'i diğer nedenlerle memnun olmadıklarını belirtmişlerdir, %28.1'i okumuş biri olmak isterdim cevabını, %23.6'sı zengin olmak isterdim ve % 4.5'i ise az çocuklu olmak isterdim cevabını vermiştir.

Kadınların en fazla rahatsız oldukları konuların başında tarımsal faaliyetler (%33.0) ve yaşam tarzı (%28.7) gelmektedir. Köylerin küçük yerleşim yerleri olması itibarıyla kadınların daha güçlü bir baskı altında olması ve hemen tepki görmesi köylerin hiç beğenilmeyen yönleridir. Bunun dışında kadınların

%16.0'ı köydeki altyapı yetersizliğinden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Köyde mevcut yol, okul, sağlık vb. gibi sorunlar kadınların sürekli şikâyet ettikleri konulardır. Kadınların %11.7'si ekmek yapmaktan, %10.6'sı da dedikodudan rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. İller arasında dağılıma bakıldığında; Erzurum ve Erzincan illerinde kadınların en fazla rahatsız oldukları konuların başında tarımsal faaliyetler (%31.3 ve %40.9) ve yaşam tarzı (%29.7 ve %31.8), Bayburt ilinde ise, ekmek yapmak, tarımsal faaliyetler ve köy altyapı yetersizliği gelmektedir (Çizelge 19).

Kadınların, ev dışında tarımsal faaliyetlerde çalışma konusundaki düşünceleri de incelenmiş olup Çizelge 20'de verilmiştir. Kadınların %28.5'i tarımsal faaliyetlerde çalışmamayı isterken, %50.6'sı zorunlu durumlarda çalışmayı istemektedirler. Anket yapılan kadınların daha çok evde oturma ve çocuklarıyla ilgilenme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Zorunlu durumlarda çalışmayı isteyen kadınlar, köyde başka bir gelir kaynağı olmadığı için gerektiğinde kadının da tarlada çalışması gerektiğini onaylamaktadırlar. Kadınların %19.6'sı ise tarlada çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma bölgesindeki kadınların eğitim hakkındaki fikirleri genelde olumlu olup %63.9'u eğitimin mutlaka olması gerektiğini belirtmişlerdir,

Çizelge 17. Hayvansal üretimde kadınların katıldığı faaliyetler

	Kadın						Erkek					
	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%	Erzurum	%	Erzincan	%	Bayburt	%
Sağım	70	84.3	20	76.9	7	70.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Otlatma	0	0.0	0	0.0	0	0.0	8	11.4	10	40.0	2	28.6
Yemleme	1	1.2	1	3.8	0	0.0	2	2.9	1	4.0	0	0.0
Ahır tem	1	1.2	0	0.0	0	0.0	57	81.4	12	48.0	5	71.4
Hepsi	11	13.3	5	19.2	3	30.0	3	4.3	2	8.0	0	0.0
Toplam	83	100.0	26	100.0	10	100.0	70	100.0	25	100.0	7	100.0

Çizelge 18. Kadın ve erkeklerin günlük ortalama çalışma süreleri (saat)

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Ortalama**	
	K	E	K	E	K	E	K	E
Bitkisel üretim	2.2	5.3	2.0	3.5	0.4	5.0	1.5	4.6
Hayvansal üretim	2.1	1.7	1.3	1.3	2.2	1.3	1.9	1.4
Günlük İşler	8.0	-	6.6	-	7.9	-	7.5	-
El işi	1.8	-	1.6	-	2.1	-	1.8	-
Mevsimsel işçilik*	8	8	8	8	8	8	8	8
Toplam	14.1	7.0	11.5	4.8	12.6	6.3	12.7	6.0

*Az sayıda işletme tarafından yapıldığı ve süreklilik göstermediği için toplama dâhil edilmemiştir.

**3 faaliyetin ortalaması

Çizelge 19. Köy hayatında beğenilmeyen ama uyulmak zorunda olunan durumlar

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarımsal faaliyetler	20	31.3	9	40.9	2	25.0	31	33.0
Ekmek yapmak	7	10.9	1	4.5	3	37.5	11	11.7
Dedikodu	8	12.5	2	9.1	0	0.0	10	10.6
Yaşam tarzı	19	29.7	7	31.8	1	12.5	27	28.7
Köy altyapısı	10	15.6	3	13.7	2	25.0	15	16.0
Toplam	64	100.0	22	100.0	8	100.0	94	100.0

kadınların %28.5'i eğitimin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kadınların %1.2'si ise eğitimin olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Eğitime olumsuz bakan kadınlar genelde köy yerinde eğitimin çok önemli olmadığını ve normal eğitim yerine gelir getirecek kursları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Eğitime olumlu bakan kadınların ise özel bir eğitim tercihleri yoktur.

Kadınların büyük bir kısmı evliliğin de mutlaka olması gerektiği inancındadırlar (%58.9). Kadınların %19.0'ı olmalı diye düşünürken, %18.3'ü fark etmeyeceğini, %3.8'i ise olmaması gerektiğini belirtmiştir. Kadınların çoğu kendilerine uygun biriyle anlaşarak evlenilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

3.5.2. Kadınların işleri ve ekonomik durumlarıyla ilgili beklentileri

Araştırma alanında anket yapılan kadınların sevdikleri ve hiç sevmedikleri işler incelenirken, kadınlar bu konuda çok fazla düşünmediklerini ve ayırım yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Kadınların %58.9'u ev işi yapmaktan, %16.5'i el işi yapmaktan, %10.1'i bahçe işleriyle uğraşmaktan, %7.6'sı tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktan hoşlandıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %4.4'ü tüm işleri sevdiklerini, %2.5'i ise bu konuda bir fikirleri olmadığını belirtmişlerdir.

Kadınların %48.1'i tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktan, %20.9'u ev işi yapmaktan, %10.7'si tezek yapmaktan hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %19.0'ı ise bu konuda bir fikri olmadığını, %1.3'ü ise tüm işleri sevmediklerini belirtmişlerdir.

Kadınların yeterli ekonomik güçleri olsa, hayatlarında ne gibi değişiklikler yapacakları sorulduğunda; kadınların %32.9'u şehre yerleşip rahat bir şekilde yaşamak istediklerini belirtilmiştir. Geriye

kalan kadınların %24.1'i ev almak, %22.8'i çocuklarına iş kurmak, %9.5'i hacca gitmek ve %6.3'ü evlerinin eşyasını değiştirmek istediklerini ifade etmişlerdir. Kadınların %4.4'ü ise bu konuda bir fikri olmadığını belirtmiştir (Çizelge 21).

Kadınlara tarım dışında sahip olabilecekleri meslek konusundaki düşünceleri sorulduğunda; kadınların %38.0'ı öğretmen, %17.1'i devlet memurluğu, %14.6'sı din hocası, %13.9'u hemşirelik, %10.7'si el sanatları ve %5.7'si ise diğer cevabını vermiştir (Çizelge 22).

Çizelge 23'te kadınların geleceğe yönelik beklentileri verilmiştir. Kadınların gelecekle ilgili düşünceleri daha çok çocukları ile ilgilidir. Kadınların %34.8'i çocuklarının okumasını, %15.2'si çocuklarını evlendirip çalışmamayı, %25.9'u şehre yerleşmeyi istediklerini ifade etmişlerdir. Şehre yerleşmek isteyen kadınlar bunu hem kendileri hem de çocuklarının geleceği için istemektedirler. Kadınların %17.7'si ise ekonomik nedenlerden dolayı ilerisi için hiçbir fikri olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 24'te kadınların gelecekte kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan unsurlar verilmiştir. Kadınların gelecekte kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan unsurlar arasında evlilik (%43.0) ve çocuk sahibi olmak (%22.8) ilk sıralarda yer almaktadır. Bunu %6.3 ile sigortalı olmak, %1.3 ile zengin olmak, %0.6 ile meslek sahibi olmak takip etmektedir. Kadınların %20.3'ü ise ilerisi için hiçbir şeye güvenmemektedir. Bunda etkili olan unsur, kadınların tamamen Allah'tan başka kimseye güvenmemeleridir.

4.SONUÇ

TRA1 bölgesinde yapılan araştırma sonucunda,

Çizelge 20. Kadınların ev işleri dışında tarımsal faaliyetlerde çalışma hakkındaki düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Mutlaka çalışmalı	10	10.7	8	16.7	0	0.0	18	11.4
Çalışmalı	6	6.4	5	10.4	2	12.5	13	8.2
Zorunlu drımlrda çalışmalı	46	48.9	25	52.1	9	56.2	80	50.6
Kesinlikle çalışmamalı	19	20.2	3	6.3	2	12.5	24	15.2
Çalışmamalı	11	11.7	7	14.5	3	18.8	21	13.3
Bilmiyor	2	2.1	0	0.0	0	0.0	2	1.3
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 21. Kadınların yeterli ekonomik gücü olsa hayatlarında yapacakları değişiklikler

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Çocuklara iş kurmak	18	19.1	17	35.4	1	6.2	36	22.8
Ev almak	23	24.5	12	25.0	3	18.8	38	24.1
Hacca gitmek	12	12.8	0	0.0	3	18.8	15	9.5
Şehre yerleşmek	33	35.1	13	27.1	6	37.4	52	32.9
Ev eşyasını değ.	5	5.3	2	4.2	3	18.8	10	6.3
Fikri yok	3	3.2	4	8.3	0	0.0	7	4.4
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

incelenen köylerin sağlık, ulaşım, eğitim, içme ve kullanma suyu gibi altyapı unsurları açısından yetersiz ve kırsal kadınların ise toplumda ve ailede edilgen bir konumda olduğu belirlenmiştir.

Araştırma alanında görüşme yapılan kadınların, %41,8'i okuma-yazma bilmemektedir. Oysa genç ve eğitilmiş nüfusu fazla olan topluluklar, yeni teknolojileri takip etme konusunda her zaman daha avantajlıdır. Yurttaş vd. tarafından yapılan bir çalışmada Doğu Anadolu Bölgesi'nde kadınların %37,0'ının okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir. Türkiye'deki kadınların %21,5'inin herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmadığı, %37,2'sinin ilköğretim, %4,9'unun ortaokul, %10,6'sının lise mezunu ve %3,9'unun ise yükseköğretim mezunu olduğu belirtilmiştir (Yurttaş vd, 2005). Yine yapılan başka bir çalışmada ise bir tv programından izledikleri yeni bir tarım tekniğini uygulayan deneklerin; uygulamayan deneklere oranla daha eğitilmiş olduğu ve eğitim düzeyinin denekleri yeniliklere açık ve anlatılanları anlayabilen bir sosyal yapıya ulaştırmasıyla

açıklanabilir olduğu belirtilmiştir (Anonim 1997).

Araştırma alanındaki kadınların günlük yaşantılarını tarımsal faaliyetler, ev işleri, el sanatları ve çocuk bakımı oluşturmaktadır. Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yaz aylarında kadınlar tarımsal faaliyetleri yürütebilmek için ev işlerinden ve çocukların bakımından ödün vermektedirler. Araştırma alanında erkekler de tarımsal faaliyetlere katılmakla birlikte, çoğunlukla mekanize olmuş işleri veya pazarlama faaliyetlerini yürüttüklerinden kadınlar emek-yoğun işlerde çalışmaktadır. Kadınlar bir günde ortalama 12,7 saat çalışmaktadır. Kantar'ın yaptığı bir çalışmada ise deneklerin (64) günde ortalama olarak 10,3 saat çalıştıkları, erkeklerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerindeki çalışma sürelerinin de sadece 2,7 saat olduğu belirlenmiştir.

Araştırma alanında kadınların televizyon seyretme, radyo dinleme ve gazete okuma alışkanlıkları yok denecek kadar azdır. Bunda eğitim oranının düşük olması ve maddi yetersizlikler etkili olmaktadır.

Kadınların gelecekte önemli bir beklentileri

Çizelge 22. Kadınların tarım dışında sahip olunabilecek meslekler hakkında düşünceleri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
El sanatları	14	14.9	2	4.2	1	6.2	17	10.7
Hemşirelik	15	16.0	7	14.6	0	0.0	22	13.9
Devlet memurluğu	13	13.8	11	22.9	3	18.8	27	17.1
Öğretmen	33	35.1	20	41.7	7	43.7	60	38.0
Din hocası	16	17.0	4	8.3	3	18.8	23	14.6
Diğer	3	3.2	4	8.3	2	12.5	9	5.7
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 23. Kadınların geleceğe yönelik beklentileri

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Şehre yerleşmek	21	22.3	15	31.2	5	31.3	41	25.9
Çocukları evlendirme	16	17.0	7	14.6	1	6.2	24	15.2
Ayrı ev açmak	3	3.2	2	4.2	0	0.0	5	3.2
Çocukların okuması	36	38.3	11	22.9	8	50.0	55	34.8
Fikri yok	15	16.0	11	22.9	2	12.5	28	17.7
Diğer	3	3.2	2	4.2	0	0.0	5	3.2
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

Çizelge 24. Kadınların geleceğini güvende hissettiren unsurlar

	Erzurum		Erzincan		Bayburt		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evlilik	40	42.5	17	35.4	11	68.8	68	43.0
Zenginlik	1	1.1	1	2.1	0	0.0	2	1.3
Çocuk sahibi olmak	26	27.7	6	12.5	4	25.0	36	22.8
Meslek sahibi olmak	0	0.0	1	2.1	0	0.0	1	0.6
Sigortalı olmak	5	5.3	4	8.3	1	6.2	10	6.3
Hiçbir şey	17	18.1	15	31.3	0	0.0	32	20.3
Diğer	5	5.3	4	8.3	0	0.0	9	5.7
Toplam	94	100.0	48	100.0	16	100.0	158	100.0

olmamakla birlikte karamsar bir yapıları da bulunmamaktadır. Kadınların istedikleri tek şey eşlerinden biraz daha anlayış ve paylaşım ile çocuklarından saygı görmektir.

Sonuç olarak kadınların, gerek altyapıdan gerekse köyün toplumsal yapısından kaynaklanan sorunlarının çözümlenebilmesi için kamu ve özel kurumlar aracılığıyla yapılabilecek geniş kapsamlı kalkınma projeleri olumlu sonuçlar verebilir. Bu projeler eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanmalı, özellikle araçların amaçlara uygunluğu sağlanmalıdır. Uygulamalar kadın çiftçilerin bulunduğu yerden başlamalı, çalışmalar sonunda mutlaka sistemli değerlendirmeler yapılmalı, bu değerlendirmelerde çalışmaların üstün ve yetersiz yanları yanında gelecekteki çalışmaların daha da etkin olabilmesi için gerekli hususlar ortaya konulmalıdır.

Projelerde kadınlara grup olarak yaklaşmak daha faydalı olacaktır. Bu durum birbirlerinden cesaret almaları, birbirlerini desteklemeleri ve sorumlulukları paylaşmaları açısından önemli olacaktır.

Toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel açılarından gelişmesi cinsiyet açısından kadın ve erkeklerin eşit olanaklara sahip olmasına bağlıdır. Toplumun oluşturan bireylerin tüm olanaklardan eşit yararlanması toplumun dengeli ve anlamlı kalkınmasında oldukça önemlidir.

Toplumun her kesiminde, her konuda başarı sağlamanın tek koşulu eğitimidir. Kırsal alanda da gelişme sağlanabilmesi için öncelikle eğitim faaliyetlerine önem verilmesi gerekmektedir. Kadınların bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik kurslar düzenlenerek, aynı faaliyetlerde bulunan kadınların örgütlenmelerini sağlayarak, sosyal güvenlik hizmetleri sunarak kendi ayakları üzerinde durmaları ve kendilerini ifade edebilmeleri için ortam sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1997. [Http://www.aeri.org.tr/PDF/78-PRBuTopSesi.pdf](http://www.aeri.org.tr/PDF/78-PRBuTopSesi.pdf).
- Anonim, 2006. 15 Ekim Dünya Çiftçi Kadınlar Günü Çiftçi Broşürü. Ç.Ü. Tarımsal Yayım, Haberleşme, Araştırma ve Uygulama Merkezi. [Http://www.cu.edu.tr/merkezler/tyhm/2006-09.html](http://www.cu.edu.tr/merkezler/tyhm/2006-09.html) (Erişim:06.01.2011).
- Anonim, 2008. Kırsal Alanda Kadın Çalıştay, <http://www.tedgem.gov.tr/calistay/gerekceamac.asp> (Erişim:07.03.2011).
- Aydın, R., 1992. Tokat İlinde Seçilmiş Bir Yörede Tarımsal Yeniliklerin Benimsenmesinde ve Uygulanmasında Etkili Olan Başlıca Sosyo Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Erem Kaya, T., 2011. Kırsal Kadının Tarımsal Yenilikleri Benimsemesini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tra1 Bölgesi Örneği. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, (Basılmamış), Erzurum.

- Hosgör, H., 1995. Bilecik İli Domates Üretiminde Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Kantar, M., 1996. Adana ve İçel İli Dağ Köylerinde Yaşayan Kırsal Kadınların Toplumsal Yaşamdaki Roller ve Bu Rollerle İlgili Geleceğe Yönelik Beklentileri, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Kantar, M., 2011. [Http://www.gunaydingazetesi.com.tr/guncel/sehirde-ve-kirsalda-kadin-h1702.html](http://www.gunaydingazetesi.com.tr/guncel/sehirde-ve-kirsalda-kadin-h1702.html) (Erişim:10.04.2011)
- Miran, B., 2003. Temel İstatistik, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir.
- Morris, M. L., 1999. How Does Gender Affect The Adaption of Agricultural Innovations? The Case of Improved Maize Technology in Ghana. Presented as a Selected Paper at the Annual Meeting, American Agricultural Economics Association (AAEA), Nashville, Tennessee.
- Newbold, P., 1995. Statistics for Business and Economics, Prentice Hall Inc., USA.
- Parlak, Z., 2010. Yaşanabilir bir Kırsal Oluşturmak, Arazi Toplulaştırması. http://www.tarimreformu.gov.tr/library/belge/kitap/Kirsal_alan_arazi_toplulastirma_ziya_parak%20.pdf.
- Tezcan, S., Coşkun, Y., 2004. Türkiye'de 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi Ve Günümüz Evlilik Özellikleri. Nüfusbilim Dergisi\Turkish Journal of Population Studies, 26, 15-34. Ankara.
- TÜİK, 2006. Türkiye İstatistik Yıllığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Yavuz, F., Atsan, T., 2003. Türkiye Tarımsal Eğitim, Araştırma ve Yayım Sisteminin ABD ve AB ile Mukayesesi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi, Ankara.
- Yavuz, F., Atsan, T., Işık, H.B., Aksoy, A., Sezgin, A., 2005. An Analysis of the Factors Affecting Attitudes of Farmers to Receive Extension Services in Northeastern Anatolia Region, 17th European Seminar on Extension Education, İzmir.
- Yıldırak, N., 1992. Köy Kadınlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Konuları. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 87 s. İstanbul.
- Yıldırak, N., Gülçubuk B., Gün, S., Olhan, E., Kılıç, M., 2003. Türkiye'de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları, Ankara: Tarım-İş Sendikası Yayınları.
- Yurttaş, Z., Atsan, T., Çelik, H., 2005. Tarımsal Nüfusun Eğitimi ve Tarımsal Nüfus İçinde Kadın. http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/055ziyayurtta_s.pdf (Erişim:07.03.2011).

Sorumlu Yazar:

Tuğba Erem KAYA

terem@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi : 26.07.2011

Kabul Tarihi : 21.09.2012